

ETNOGRAFIE

O COLECȚIE INEDITĂ DE FOLCLOR DIN HUREZU MARE

VIRGILIU FLOREA

Înființată în 1930, în urma stăruitoarelor apeluri ale lui Ion Mușlea¹, care atrăsese atenția, încă mai înainte, asupra dispariției „monumentelor singurei noastre civilizații autohtone”², Arhiva de folclor a Academiei Române își fixase, drept principal obiectiv, organizarea unor culegeri sistematice de pe întreg cuprinsul țării. O atare îndatorire impunea, din capul locului, formarea unei cuprinzătoare rețele de corespondenți, la care Ion Mușlea se gândise încă de prin 1928³, modalitatea culegerilor prin intermediul acestora fiind consemnată, în atâtea rânduri, de istoria folcloristicii românești⁴, cu rezultate dintre cele mai spectaculoase. În sprijinul viitorilor săi corespondenți, recrutați, în chip obișnuit, din sinul învățătorilor și preoților, al elevilor și studenților, pe alocuri și al plugarilor⁵, Ion Mușlea, conștient de necesitatea înarmării lor cu minime cunoștințe metodologice și de specialitate, a ținut cursuri și conferințe, a adresat îndemnuri și apeluri, arătând scopul și necesitatea stringentă a unei arhive de folclor și subliniind, totodată, rolul pe care îl au culegătorii, în speță dascălii rurali, în constituirea și bunul mers al acesteia⁶.

N-au întârziat nici chestionarele, 14 la număr⁷, și nici cele cinci circulare⁸, menite, deopotrivă, să înlesnească corespondenților culegerea, la fața locului, a materialelor de folclor, operație nu tocmai ușoară în absența unei cit de modeste pregătiri prealabile. N-aveau să întârzie, de asemenea, nici încurajările — premii în bani ori dăruirea „Anuarului Arhivei de folclor” —, după cum nici scrisorile speciale, cuprinzând ana-

¹ Asupra activității lui Ion Mușlea, cf., în special, I. Taloș, *Ion Mușlea*, studiu introductiv la vol. *Cercetări etnografice și de folclor*, I—II, București, Editura Minerva, 1971—1972; O. Birlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura enciclopedică română, 1974, p. 493—497.

² Apud I. Taloș, *lucr. cit.*, p. XII.

³ *Ibidem*, p. XIII.

⁴ *Ibidem*, p. XII—XIII.

⁵ *Ibidem*, nota 35.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Cf. lista acestora la I. Taloș, *lucr. cit.*, p. XIII—XIV (nota 36) și O. Birlea, *lucr. cit.*, p. 494.

⁸ Cf. și lista acestora la I. Taloș, *lucr. cit.*, p. XIV (nota 37).

liza unor răspunsuri la chestionare sau sfaturi pentru îmbogățirea culegerilor, n-aveau să lipsească⁹.

Firește, nici rezultatele, am zice excelentele rezultate, nu s-au lăsat prea mult așteptate, răsplătind, cu dărnicie, eforturile generoase ale profesorului Mușlea, a cărui viață începea să se identifice, încă de atunci, cu însăși viața „Arhivei de folclor”. Cifrele sînt, de altfel, prin ele însele edificatoare, așa încît nu ne rămîne decît să amintim, pe baza statisticii întocmite de însuși Mușlea, că, între 1930—1940, perioadă socotită a fi fost cea mai bogată din activitatea Arhivei, au fost adunate peste 1 000 de manuscrise, provenite de la un număr, iarăși impresionant, de 875 corespondenți, repartizați, teritorial, după cum urmează: 416 din Transilvania, 232 din Moldova, 227 din Muntenia și Oltenia¹⁰.

La îmbogățirea Arhivei a contribuit, cum este ușor de închipuit, și fostul și actualul județ Satu-Mare, potrivit configurației pe care i-a conferit-o, în decursul timpului, împărțirea administrativ-teritorială a țării. Însăși zona Codrului sătmărean este prezentată, în Arhiva de folclor, chiar dacă nu tot atît de bogat reprezentată, calitativ și numeric, comparativ cu alte zone folclorice românești. Este vorba de culegerea — singura din zonă și, prin urmare, cu atît mai valoroasă — întocmită de Traian Cionfi în satul Hurezu Mare, aparținător comunei Supuru de Jos.

Cine este, de fapt, culegătorul căruia i se datorează prezența folclorului din Codrul sătmărean în prestigioasa Arhivă de folclor a Academiei Române? Născut în Supuru de Jos, la 17 martie 1905, într-o familie de țărani săraci, Traian Cionfi și-a început învățătura în comuna natală, întrerupîndu-și studiile, la sfîrșitul clasei a V-a (1917), din cauza evenimentelor prilejuite de primul război mondial. Aici, în acest mediu familial, în care și-a petrecut copilăria, trebuie căutată, după cum însuși o mărturisește, „dragostea pentru manifestările populare de tot felul”, augmentată de împrejurarea că, „pe măsură ce creșteam, curios ca toți copiii, am luat cunoștință de toate evenimentele ce se desfășurau în mediul nostru de viață: nașteri, nunți, botezuri, decese și altele. Toate lăsau în sufletul meu o adîncă impresie. Cu aceste ocazii, am văzut modul cum se desfășurau diferitele datini și obiceiuri țărănești, unele mai originale și mai frumoase ca altele. Pe unele le-am înregistrat în memorie, unde și azi mai dăinuie sub formă de reminiscențe slabe” — mărturisește Traian Cionfi¹¹, actualmente profesor pensionar în Cluj-Napoca.

Format, încă de timpuriu, în mediul său de naștere — ceea ce avea să contribuie, la începutul maturității, la declanșarea acțiunii sale de culegere —, interesul pentru floclor al lui Traian Cionfi avea să sporească mai tîrziu, pe vremea cînd se număra printre elevii Școlii normale de

⁹ *Ibidem*, p. XIII—XIV.

¹⁰ *Ibidem*, p. XIII.

¹¹ Pentru biografia și activitatea lui Traian Cionfi, cf. *Din activitatea mea de folclorist* (14 p.), manuscris păstrat în Arhiva Sectorului de etnografie și folclor din Cluj-Napoca.

învățători din Zalău, stimulat fiind de profesorul Gheorghe Matieșan, „mare iubitor de folclor”¹².

Stimulente a primit, însă și prin intermediul cărții populare și de folclor, elevul silitor citind, pe atunci, „tot ce am găsit: poezii populare, povești publicate în diferitele broșuri, din care unele se vindeau în tirgurile de țară”, între care o încântare deosebită îi procuraseră *Alexandria*, culegerile lui I. Pop Reteganul, *Legenda florii soarelui*, precum și alte felurite broșuri literare editate de Astra¹³.

Mai apoi, perindându-se, ca învățător, prin localitățile Cehei, Măieriște (jud. Sălaj). Hurezu Mare și Supuru de Jos (jud. Satu Mare), Traian Cionfi a avut „numeroase prilejuri de a vedea și de a participa la viața satului și astfel să cunosc îndeaproape mentalitatea țăranului român din satele pe unde am lucrat”, găsind, peste tot, „aceleași condiții de viață și același suflet curat românesc, plin de sensibilitate la toate problemele și evenimentele vieții”. Cu toate că — o mărturisește acum el însuși — zicala populară: „Cite sate, atâtea date” îl îmboldea să sesizeze eventualele deosebiri de cultură populară, culegătorul avea să constate, cu bucurie, că „n-am găsit deosebiri esențiale în viața sătenilor din comunele respective”¹⁴, ceea ce duce gândul la aserțiunea, mereu formulată, a unității folclorului românesc.

Format într-un mediu prin excelență folcloric, tânărul învățător avea să-și înceapă, curind după aceea, culegerile folclorice, datorită, mai cu seamă, unei împrejurări dinafară: contactul, prin intermediul chestionarelor, cu Arhiva de folclor a neobositului animator și îndrumător Ion Mușlea. Iată cum relatează culegătorul însuși împrejurarea în care a devenit colaborator al, pe atunci, tinerei instituții, întâmplată nu în 1928, cum susține în recente răspunsuri la chestionarul *Din activitatea mea de folclorist*, ci mai degrabă, prin 1930—1931, de vreme ce arhiva începuse să funcționeze numai în 1930, iar manuscrisul lui Cionfi cu răspunsurile la chestionarul II: *Obiceiuri de vară*, lansat în 1931, poartă indicația: Măieriște la 8 iunie 1931: „Actul de debut [al activității sale de folclorist — n.n.] a fost prilejuit în 1928, cu ocazia unei consfătuiri de lucru ce am avut-o toți învățătorii din plasa Șimleul Silvaniei, convocată și condusă de inspectorul școlar județean Dumitru Mărgineanu. Acesta a distribuit celor ce s-au arătat dispuși să primească, cite un plic mare, cuprinzând un chestionar cu multe întrebări cu caracter folcloric, semnat de către Ion Mușlea, directorul Arhivei de folclor din Cluj. Reîntors acasă, am citit atent aceste întrebări, precum și instrucțiunile referitoare la modul de prelucrare, care probabil că mi-au plăcut și mi-au stîrnit oarecare inters. Cu ocazia acestei ședințe, am aflat că există o instituție superioară care se ocupă cu adunarea folclorului și, după insistențele inspectorului școlar D. Mărgineanu, am început prelucrarea chestionaru-

¹² *Ibidem*, p. 3.

¹³ *Ibidem*, p. 4.

¹⁴ *Ibidem*, p. 2.

lui, care așa se pare că a fost binișor apreciat. Nu-mi amintesc azi câte chestionare am prelucrat în comuna Măierîște și nici n-aș putea da date concrete despre conținutul lor. Îmi amintesc totuși, cu plăcere, că rezultatul acestei munci a fost consemnat, de câteva ori, în „Anuarul Arhivei de folclor“ din Cluj și acest lucru a constituit un stimulent pentru mine, îndemnându-mă să prelucrez și alte chestionare¹⁵.

În fapt, Traian Cionfi a redactat, pe cînd se afla în Măierîște, numai manuscrisul referitor la *Obiceiurile de vară*, deja amintit, singurul care se păstrează în orice caz, sub nr. 143, în Arhiva de folclor. Deși marchează începutul activității de culegător a lui Traian Cionfi și, prin urmare, manuscrisul are, și sub acest aspect, importanța sa deosebită, nu ne vom opri, totuși, asupra conținutului lui, satul Măierîște aflîndu-se, în continuare, în județul Sălaj. Din județul Sălaj făcea parte, pe atunci, și Hurezu Mare, actualmente în județul Satu Mare, unde Traian Cionfi avea să-și continue activitatea de dascăl (1931—1935), sporindu-și, cum vom vedea, și activitatea, deja începută, de culegător al folclorului, localitatea constituind „cel mai bun teren pentru investigațiile folclorice pe care le-am efectuat, fiind ajutat mult de soția mea Ana Cionfi, la fel învățătoare ca mine“¹⁶.

Roadele șederii sale în Hurezu Mare, căruia îi păstrează, și astăzi, o plăcută și nostalgică amintire¹⁷, au fost, și sub acest aspect, deosebit de bogate. Dovadă stau cele cinci manuscrise cu materiale folclorice din Hurezu Mare, redactate cu conștiinciozitate și promptitudine, patru dintre ele pe baza chestionarelor III (*Animalele în credințele și în literatura populară*, 1931)¹⁸, IV (*Obiceiuri de primăvară*, 1932)¹⁹, V (*Credințe și povești despre duhuri, ființe fantastice și vrăjitoare*, 1932)²⁰, VI (*Naștere, botez, copilărie*)²¹ trimise de Ion Mușlea, al V-lea răspuns *Diverse credințe și superstiții*²², cuprinzînd alte felurite materiale folclorice.

Materialele au început să fie redactate îndată după stabilirea culegătorului în Hurezu Mare, unde, odată familiarizat cu mediul sătesc, a organizat clăci și șezători („habe“), manifestări atît de bogate în cîntece, poezii, povești, glume, păcăleli, ghicitori, jocuri distractive, folcloristului nerămînîndu-i altceva de făcut decît să noteze totul, cu amănunte, pentru a prelucra apoi materialul cu multă atenție, „pe cît posibil cu accentul și exprimarea originală, așa cum le-am auzit“²³, ceea ce face parte, desigur, din recomandările metodologice făcute de Ion Mușlea. Pe această cale, dar și prin antrenarea elevilor din clasele mai mari, despre care

¹⁵ *Ibidem*, p. 3.

¹⁶ *Ibidem*, p. 4.

¹⁷ *Ibidem*, p. 2, 4.

¹⁸ Arhiva de folclor Cluj (abreviat AF-C), ms. 316, 32 p.

¹⁹ AF-C, ms. 362, 36 p.

²⁰ AF-C, ms. 415, 36 p.

²¹ AF-C, ms. 550, 48 p., care cuprinde și răspunsul la circulara nr. 3, referitoare la „legatul viilor“ (p. 17).

²² AF-C, ms. 451, 32 p.

²³ *Din activitatea mea de folclorist*, p. 5.

avea informații că frecventau habele²⁴, a cules Traian Cionfi un bogat și autentic material folcloric, parte păstrat în Arhiva de folclor, parte — între care și cel adunat, după 1935, în comuna natală, Supurul de Jos, — pierdut, deodată cu modesta sa bibliotecă, în timpul refugiului prilejuit de Dictatul de la Viena²⁵.

Valoros este, întâi de toate, materialul cules prin anchete directe, de la informatori de primă mână, pe care colectivitatea sâtească îi recunoștea ca atare, de felul lui Boalog Teodor, cantor, și, în special, Vireag Ioan, originari din Hurezu Mare, mereu indicați a fi fost sursa principală a răspunsurilor. De altminteri, amănuntele furnizate despre principalii săi „interpreți” de folclor — cum însuși culegătorul îi numește — se constituie în veritabile fișe de informatori, din care desprindem, spre edificare, câteva din cele mai semnificative crîmpeie: „Toate lucrurile scrise în acest caiet sînt auzite de la doi români din sat: Vireag Ioan și Boalog Teodor. Primul e de 36 ani, iar al doilea de 35 ani. Vireag Ioan, în special, mi-a povestit aproape toate povestirile înșirate. Dînsul — de altfel o fire inteligentă — știe atîtea, încît te minunezi. Singura lui dorință este ca să scriu tot ce știe el și apoi să le trimit să facă o carte din ele, că sînt lucruri frumoase. Ar fi bine ca-n viitorul Anuar să i se amintească numele. S-ar ambiționa și ar spune mai multe și mai cu curaj. [...] Vireag, pe lîngă alta, e și cam sfătos, dar om bun. Știe carte. Citește și ungurește. Cunoaște, în parte, și istoria, și cu mîndrie îmi povestește cum le-a arătat unguirilor din sat că Ion Corvinul și fiul său Matei au fost români. Ungurii nu voiau să creadă, dar el le-a spus în așa fel că nu au avut ce zice și i-au dat lui dreptate” — notează Traian Cionfi la sfîrșitul manuscrisului *Superstiții populare*²⁶.

La rîndul său, „Boalog Teodor e o fire mai tăcută, contrar celuiilalt, dar om isteț și harnic. El aproba toate cîte le spunea Vireag. Amîndoi sînt originari din comuna aceasta și se ocupă cu agricultura. De altfel, se pricepe și la cultivarea viei. Boalog Teodor e cantor în biserică”²⁷.

Portretele celor doi informatori sînt completate, cîteva luni mai tîrziu, într-un manuscris dedicat altor credințe și superstiții: „În vecini locuiesc Boalog Teodor de 36 ani, om deștept și gospodar priceput de aci. Dînsul îndeplinește funcțiunea de cantor și e cîstit de tot satul. Prin faptul că e cantor, a fost nevoit să învețe diferite verșuri de înmormîntare, pe cari el, cu inteligența lui, le completea și acomoda împrejurărilor, iar unde nu putea răzbi dînsul, recurgea la priceperea lui Vireag Ioan, un alt vecin, care, de-și nu e cantor oficial, dar e cîntăreț bun și priceput la toate. De fapt, Vireag Ioan știe atîtea lucruri minunate că orice l-ai întreba, el îți răspunde. El e staroste la nunți și e în stare să se războiască

²⁴ *Ibidem*.

²⁵ *Ibidem*.

²⁶ AF-C, ms. 415, p. 34—35.

²⁷ *Ibidem*, p. 35.

cu oricare alt om, care ar avea pretenția de a ști mai multe ca el, și-l bate negreșit. De la acești doi oameni am aflat și am auzit totul ce am descris aci, chiar și ceea ce am știut eu i-am întrebat pe dinșii, ca să fie chestiunea mai completă. Deci, fac această lămurire ca să se știe²⁹.

Cît de puternică fusese impresia lăsată, pe vremuri, de foștii săi informatori și, în special, de Vireag Ioan, o denotă, de altfel, bunele și exactele aduceri aminte pe care i le păstrează acestuia, în ciuda scurgerii a nu mai puțin de patru decenii: „Îmi amintesc cu multă simpatie de țăranul Virag Ioan din Hurezul Mare, un bărbat inteligent, între două vîrste, blajin și modest, dotat cu bun simț și o inteligență sclipitoare, care știa să deie răspunsuri prompte și explicații competente în orice domeniu. În mintea mea îl aseamăn și azi cu un mic enciclopedist deștept, care avea preocupări cărturărești. De la el am cules, între altele, povestea *Pipăruș Petruș*, care are un farmec deosebit. Aceasta a fost tipărită în revista „Școala noastră“, cred, în anul 1934²⁹.

Cu asemenea informatori, despre ale căror calități vorbesc, mai pregnant, manuscrisele însele, nu e de mirare că Traian Cionfi a cules, din Hurez, un amplu și valoros material folcloric, incomparabil mai amplu și mai valoros decît ceea ce adunase anterior, în mult mai puțin timp însă, în localitatea Măierîște³⁰. De altfel, însuși culegătorul avea să dobindească abia pe parcurs experiența necesară, progresul metodologic, evident de la un manuscris la altul, datorîndu-se, cu siguranță, receptivității și conștiinciozității sale, dar și calității și interesului arătat de pomeniții informatori. Dovada o face manuscrisul *Animalele în credințele și literatura poporului nostru* (1932)³¹, superior celui redactat în Măierîște, care nu se ridică, însă, la înălțimea răspunsurilor viitoare, cînd culegătorul depășise, în scurt timp — notăm că toate culegerile din Hurezu Mare au fost întocmite între 18 ianuarie 1932 și 18 ianuarie 1934 —, inerenta stîngăcie și lipsă de experiență a începutului. Cu toate acestea, și întîiul manuscris din Hurez cuprinde numeroase informații interesante, în special în domeniul credințelor și interdicțiilor superstițioase³²: ziua „Luparița“ este sărbătorită de femei, acestora fiindu-le interzis, acum, a se pieptăna, „a lucra, a țese, a toarce sau a năvădi“, sub amenințarea că, în caz contrar, vor fi urmărite de vreo nenorocire sau chiar mîncate de lup (p. 7); cîntatul găinii, aidoma celui al cocoșului, este prevestitor de mari nenorociri, ceea ce presupune sacrificarea imediată a găinii (p. 15); cîntatul, seara devreme, al cocoșilor reprezintă un semn că „au intrat strigoii în sat“ și, în același timp, un mijloc de a-i preveni pe oameni

²⁸ AF-C, ms. 451, p. 1.

²⁹ *Din activitatea mea de folclorist*, p. 6.

³⁰ Cf. ms. *Obiceiuri de vară* (AF-C, nr. 143), care însumează numai 5 pagini.

³¹ AF-C, ms. 316.

³² În caz că una și aceeași informație apare de două sau de mai multe ori, noi o vom menționa doar o singură dată, acolo unde ni se pare a fi locul cel mai nimerit.

„să nu umble noaptea prin locurile pe unde obișnuiesc a umbla strigoii: garduri, rîpe, ruini etc.“ (p. 15); cîntatul pa casă al buhei (cucuvelei) prevestește moartea unui „membru de familie“ (p. 29); omorîrea unei rîndunici, pasăre „foarte mult stimată“, constituie o faptă reprobabilă, cel ce-o înfăptuiește fiind condamnat a „mulge sînge de la vaci“ (p. 19) etc.

Mai reținem, pe lîngă acestea, și cele cîteva date de meteorologie populară prezente în manuscris (zborul înalt al ciorilor prevestește ploaie; dacă însă acestea se avîntă „în zbor forțat spre pămînt, producînd zgomot, un fel de foșnet asemănător cu al vîntului, e semn că ploaia va fi însoțită de furtună“ (p. 18—19)³³, precum și modalitatea, des întîlnită în folclorul copiilor, prin care aceștia încearcă să afle cîți ani au de trăit: la auzirea, înțîia oară, a cucului, copiii îl întrebă: „Cucule, cîți ani mi-i da? Și de cîte ori cîntă cucul după întrebare, atîția ani crede că va trăi cel ce l-a întreat“ (p. 21).

Adevăratul salt calitativ al activității de culegător de folclor a lui Traian Cionfi îl înregistrează, însă, manuscrisul dedicat obiceiurilor de primăvară, redactat tot în anul 1932³⁴. De o atenție specială se bucură, în cadrul acestuia, obiceiurile, credințele și practicile magice legate de ziua de Sf. Gheorghe, cu care și începe, de altfel, anotimpul primăverii, foarte bogat în asemenea manifestări. După consemnarea, și la Hurezu Mare, a aducerii, în presarea acestei sărbători, a crengilor de răchită și de rug sălbatic, „cari se pun la poartă, la ușă, la ferestre, la cotet, la grajd, în cele patru colțuri ale curții și pretutindeni“, cu scopul de a proteja oamenii și gospodăria de acțiunile vătămătoare ale strigoilor și duhurilor rele (p. 4—5), culegătorul se oprește asupra obiceiurilor legate de creșterea vitelor, insistînd, cu precădere, asupra riturilor mana: de furare, de conservare și de readucere a manei, așa cum acestea sînt cunoscute în localitate.

Considerați a fi „spiritele oamenilor răi, cari au murit, precum și oameni vii“ (p. 6—7, 18), strigoii obișnuiesc să umble „pe la grajdurile oamenilor, ca să fure laptele de la vaci, ducîndu-l la ale lor“, servindu-se, pentru aceasta, de ajutorul unei potcoave de fier înroșită în foc. Intrînd în grajd, după miezul nopții, strigoii „scoală vaca și o mulge asupra potcoavei înfocate“, peste care mai așează cîteva fire de păr luate de la vacă, „sau la duce la el acasă“. Potcoava astfel tratată este bătută în cuie, de către strigoi, pe ușa grajdului său, după ce, mai întîi, „a freat

³³ Cf. alte asemenea date în ms. 451, p. 12: „Dacă apune soarele senin, prevestește o zi frumoasă; dacă apune în nor, atunci mîni va fi ploaie. Dacă muștele pișcă puternic, e semn de ploaie. Dacă soarele încălzește neobișnuit, cu o dogoreală mare și neobișnuită, e semn de ploaie. Dacă rîndunicile se ridică sus și zboară pe acolo prin înălțime, e semn de ploaie. Cercul pe lîngă lună sau soare aduce ploaie. Dacă paiangeni își întind pînza pe strășina gardurilor, e semn de vreme bună. Tot așa, dacă prin văzduh plutesc pînze de păiangeni albe, [ele] prevestesc senin și vreme frumoasă“.

³⁴ AF-C, ms. 362.

vaca sa cu ea pe la uger“, acesta umplindu-se cu lapte mult, în timp ce al celeilalte „nu are aproape nimic“ (p. 18—19).

Conservarea manei vitelor se făcea, de către cei prevăzători, prin aşezarea, într-„o mică punguliţă de pînză“, a cîtorva obiecte rituale, investite cu rol apotropaic: şapte căţei de usturoi, tot atîtea capete de chibrite, „argint viu“ (în lipsa acestuia se poate folosi „un ban de argint, un leu“) şi puţină făină de mălai. După ce se descîntă asupra conţinutului ei, punga este din nou împachetată, de data aceasta într-o bucată de postav roşu, fiind apoi aşezată „în coada vacii sau între coarne“, potrivit credinţei că „mirosul de usturoi şi puterea miraculoasă a acestor lucruri alungă strigoii şi nu lasă laptele să poată fi furat de nimenea“ (p. 19)³⁵.

Dacă, în ciuda unor asemenea precauţii, laptele este totuşi furat, readucerea lui se face prin luarea, de pe uşă, a potcoavei amintite, care se pune, apoi, „pe uşa păgubaşului, după ce acesta şi-a frecat vaca cu ea pe la uger“ (p. 20)³⁶.

Tot în legătură cu ziua de Sf. Gheorghe au fost consemnate şi alte practici, mai interesante fiind acelea aparţinînd magiei de mărit. Unele dintre ele sînt menite a le arăta fetelor „orînda“, adică viitorul bărbat, pe care îl pot vedea, în această noapte, fie în oglindă, fie în fîntînă, fie „în crucile drumului“ (p. 20—21)³⁷.

Alte asemenea practici magice au darul de a arăta fetelor „dacă se mărită sau nu în acel an“. Astfel, dacă numărul lemnelor aduse în casă, înainte de răsăritul soarelui, este cu soţ, fata se va mărita în acel an, numărul impar arătînd că măritişul ei va avea loc numai peste un an. În chip asemănător, dacă la lovirea coteţului cu un lemn „porcii se

³⁵ Culegătorul indică şi alte procedee de conservare a manei vitelor: oamenii le freacă cu piele de viperă şi afumă grajdul cu miţişoare (p. 20); cînd se mulge vaca prima oară după ce a fătat, se pune „în vasul de muls un inel de aur de cununie, atunci nimeni nu poate lua acel lapte“ (ms. 415, p. 27); cînd cineva se hotărăşte să vîndă „o vită cu care s-a servit mai multă vreme şi pe care a iubit-o, atunci înainte de a o scoate afară din grajd i se iau vitei cîteva fire de păr din coadă, zicînd: „Aşa să-mi rămînă norocul vacii, cum rămîne părul pe care l-am smuls“. (Ms. 451, p. 7).

³⁶ Alte practici magice de readucere a laptelui sînt indicate în ms. 415, p. 27: omul păgubaş procură un mai de vită, îl duce la marginea pădurii şi-l aruncă într-un furnicar zicînd: „Eu nu arunc maiul de vacă, ci arunc maiu aceluie care mi-o luat laptele de la vacă“. Maiul e lăsat pradă furnicilor, pînă cel ce-a luat laptele vacii vine la păgubaş şi-l roagă „să ia înapoi maiu de la furnici, că i-a da laptele înapoi. Că, dacă ar lăsa să mănînce furnicile tot maiul, atunci ar muri acela care a luat laptele“. Alţi păgubaşi îşi bat vita zicînd: „Eu nu bat vaca mea, ci bat pe acela care i-o luat laptele“, vinovatul prezentîndu-se şi aducîndu-i laptele, „numai să-i dea pace, căci pe el îl bate“.

³⁷ „Orînda“ mai poate fi aflată şi printr-un alt procedeu: cînd cineva a scăpat prima bucată din gură — semn că îi este flămîndă orînda —, bucătura respectivă o pune, peste noapte, sub pernă şi, astfel gîndindu-se că ar vrea să-şi viseze orînda, o va visa cu adevărat. (Ms. 451, p. 10).

mișcă și grohăesc, e semn afirmativ de măritare, iar dacă aceștia dorm fără să zică nimic, atunci în acel an nu se va mărita fata“ (p. 21)³⁸.

Tot de Sf. Gheorghe are loc, ca și în alte părți, obiceiul udatului. Acum, feciorii obișnuiesc „să umble din casă în casă unde sînt fete mari, pe cari le udă cu apă“, uneori chiar la fîntînă, cu cîte 2—3 vedre, crezîndu-se că „pe aceea pe care o udă mai mult nu o vor minca peste vară puricii și nu va fi leneșă“. Se crede, de asemenea, că cei astfel udați „vor fi mai sănătoși“ (p. 21—22), ceea ce denotă că la baza obiceiului udatului stă „un rit interesant, avînd menirea de a asigura sănătatea oamenilor, dar și scopuri purificatoare evidente“³⁹.

Între obiceiurile de primăvară, culegătorul îl consemnează și pe acela al aducerii, în Duminica Floriilor, a mițișoarelor, care sînt păstrate tot anul, cu scopul de a fi folosite, pentru evitarea primejdilor, în anumite împrejurări: în vreme de furtună, cînd „un copil mic e bolnav și plînge mereu“, „cînd o vacă este bolnavă“ etc. (p. 8).

Mai numeroase sînt, însă, obiceiurile și credințele legate de sărbătoarea Paștilor. Dintre acestea reținem, mai întîi, obiceiul din miercurea mare, cînd „de obicei se coc colacii morților“, care sînt împărțiți săracilor a doua zi, nu însă acasă, „ci în cimitir, peste mormintele morților“. În semn de recunoștință, cel ce primește un asemenea colac „sapă de jur împrejurul mormîntului cîteva glij de pămînt, pe cari le așează asupra mormîntului“, sau chiar „il curățesc frumos și-i dau un aspect nou“. De altminteri, această zi este numită și „joia morților“, potrivit credinței populare că, „în această zi, mortul îl vede pe cel ce se apropie de mormînt și se bucură mult de acest lucru“ (p. 23—24).

De seara aceleiași zile de joi, ca și de noaptea învierii, se leagă alte interesante credințe și practici magice. Anume, femeile și fetele care au pistru („bureți“) pe față cred că pot scăpa de ei, punînd „într-o hîrțuță sau altceva un amestec de bureți veritabili, în măsură cît de mică, cu busuioc și în momentul cînd sărută icoana să arunce jos și amestecul. În felul acesta, bureții rămîn și se leagă de cel ce vine în urma sa ca să sărute icoana“, dacă acesta omite să aibă în mină, în momentul respectiv, „o bucată de mîntă“ (p. 28).

³⁸ Magiei de mărit îi aparțin, de asemenea, și alte practici: fata care dorește să se mărite, se duce în pădure și sapă mătăgună, jucînd și descîntînd: „Mătăgună, doamnă bună / Mărită-mă-n astă lună. / Dacă nu-n asta, -n cealtă. / Nu mă lăsa nemăritată“. După care o duce acasă, „o pune în grădină într-un loc tînuit și din nou o descîntă ca mai sus“. Alteori, fata ia două ouă — unul pentru ea, altul pentru cel drag — și le așează undeva unde nu ajunge niciodată soarele, spunînd: „Atunci să ne despărțim noi deolaltă, cînd s-or despărți aste ouă“. De asemenea, unele vrăjitoare au puterea de a-i aduce unei fete ibovnicul de oriunde s-ar afla, descîntînd pe un lucru care-i aparține acestuia și trimițîndu-l pe duhul necurat să-l aducă, cu vorbele: „Hi, cociorvă, hi lopată / După el, săcure lată“. (Ms. 415, p. 33—34).

³⁹ I. Cuțeu, *Obiceiuri și credințe în legătură cu ocupațiile tradiționale la Gîrbou, jud. Sălaj*, în: „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1971—1973“, Cluj, 1973, p. 449.

Strigoii pot fi văzuți tot în noaptea învierii, în biserică numai, uitându-te asupra oamenilor printr-o bucată de pinză de mătasă. Cel ce-i descoperă „trebuie să iasă din bună vreme din biserică și să meargă acasă, căci aceștia au simțit, și, de va merge deodată cu ei acasă, se vor răzbuna“ (p. 7, 29).

Foarte răspîndită este în Hurezu Mare și credința că în noaptea de joia mare sau în noaptea învierii „se pot găsi comorile cu bani, pe cari poporul le numește căldări cu bani“. Pîndirea acestora începe după apusul soarelui, „afară în hotar“, unde se rămîne noaptea întreagă, în așteptarea momentului cînd „aurul îngropat în căldare lasă să iasă afară o rază strălucitoare ca focul“. Marcarea locului se face de îndată, cu o haină sau printr-o adîncitură și nicidecum cu un obiect metalic sau de lemn, pe care „dracul le duce de acolo“. Săparea căldării se face de asemenea în timpul nopții, reușita acțiunii pretinzînd respectarea cîtorva precise restricții: secretul descoperirii trebuie păstrat cu strictețe; căldarea dispare dacă este lovită cu hîrlețul, motiv pentru care „se leagă cu o fune sau cu un lemn și numai așa se poate ridica și scoate afară“, fără însă a o atinge cu mîna, ceea ce ar duce la moartea căutătorului lipsit de precauție; împărțirea banilor, în caz că a existat un însoțitor, se face în mod egal între cei doi părtași, altminteri „comoara dispare, chiar dacă au du-so acasă“⁴⁰. Fiind atît de răspîndite, nu este de mirare că atari credințe au generat, în localitate, numeroase povestiri superstițioase „despre oameni norocoși, cari au găsit căldări cu bani, și aceia erau cei bogați“, unele „întimplate“ în Hurezu Mare, altele, în schimb, „în sate îndepărtate, unde, firește, nu puteai merge ca să te informezi și să te convingi de adevăr“ (p. 29—32).

Alte credințe se leagă de acele zile în care „se arată puterea suprafirească a anumitor fenomene naturale“ și, ca atare, se cuvine a fi respectate. Astfel, în „marțea dintre tunuri“, cînd încep ploile de primăvară, și, deodată cu ele, tunetele și fulgerele, „nu e bine să ari, să sameni, să prinzi vitele în jug, căci te poate trăzni“. Sînt interzise, de asemenea, cusutul, țesutul, depănatul și torsul, interdicție valabilă și pentru miercurea din mijlocul postului, a cărei nerespectare ar putea aduce femeilor tot felul de nenorociri. Tradiția mai cere ca în această zi sau în ziua cînd cineva aude, prima oară în acel an, tunetul, să se spună cuvintele: „Tun, tun, capul meu de prun“ și „Iată, iată, capul meu de piatră“, pe care le spun și copii, în timp ce „se dau peste cap de trei ori — se îmborboacă“ și „se lovesc cu o piatră peste cap, ca să li se întărească capul“ (p. 33). Se mai crede, tot în legătură cu fenomenele naturii, că, dacă plouă în ziua de 40 de sfinți, „apoi va tot ploua 40 de zile“. În această zi, în care femeile obișnuiesc să facă, în cinstea sfinților, cîte

⁴⁰ Alteori, căldarea cu bani nu se poate scoate „decît omorînd un pui de găină deasupra locului, la o săpătură de 1/2 m sau 1 m. Altfel, căldarea se afundă cu 10 m mai adînc și săpătorul n-o poate găsi. Alte căldări nu se pot scoate decît omorînd un ciine, altele 8 căței, altele un cocoș sau o miță“ etc. (Ms. 415, p. 16).

„patruzeci de plăcinte sau patruzeci de colaci“, cei ce n-au „o zi onomastică în calendar pot acum să-și serbeze ziua onomastică, fiindcă între cei 40 de sfinți trebuie să fie unul care să poarte numele lui“ (p. 34).

Și celelalte manuscrise ale lui Traian Cionfi cuprind numeroase credințe și practici magice, mai numeroase și mai interesante chiar decât cele precedente⁴¹. Mai importante sînt cele referitoare la duhuri, la cele rele mai cu seamă, într-atîta aducătoare de „pagube și nenorociri“ încît, dacă nu reușește să le izgonească, „omului nu-i rămîne altceva de făcut decât să-și dărîme casa de pe locul necurat și să o facă într-alt loc“ (p. 1—3); la ființele mitice care trăiesc în păduri (Fata Pădurii, Mama Pădurii și Ciurma Pădurii) sau în ape, cum ar fi „boul de apă“, ființă cu înfățișare înfricoșătoare, care-i atrage pe oameni și-i înecă, de unde și interdicția de a se scălda „în ochi de apă“ (p. 3—5); la zîne, iele sau uritoare („urzoii“), care sînt „aproape același lucru“ la Hurez (p. 5); la pitici și uriași, denumiți, în partea locului, „pischirei“ și „urieși“ (p. 5—6); la Marți Seara („Marțolea“), care le pedepsește pe femeile ce torc, deapănă, țes sau spală în această seară, umplîndu-le trupul „cu tot felul de bube“, aprinzîndu-le casa sau lăsîndu-le o anumită infirmitate. Nici feciorilor nu le este îngăduit, de altfel, să umble, marți noaptea, pe drumuri, căci Marțolea îi face să se rătăcească, adică dau în „urmă rea“ (p. 6—8). Alte credințe și superstiții se referă la balauri și zmei (a căror înfățișare e cea cunoscută din basmele populare); la strigoi și duhuri necurate (care, pe lingă capacitatea de a aduce oamenilor nenorociri, o au și pe aceea de a-i investi, pe cei curajoși, cu puteri neobișnuite (p. 14—15; 19—20); la pricolici și vrăjitoare⁴² (unele atît de vestite, în zonă, încît le mergea vestea pînă departe, cum era cazul vrăjitoarei din Babța, la care veneau oameni — culegătorul însuși i-a întîlnit — din Sătmărel, adică de la o distanță de peste 100 km (p. 24—25); la „zgri-mințeș“ („oameni cari pot face ploaie“ (p. 26) sau la puterea miraculoasă a mătrăgunei (p. 32—33) etc.

Deși mai puțin numeroase — culegătorul se scuză că „alte credințe în legătură cu acestea nu am găsit în comună“ sau „n-am putut găsi astfel de credințe“ — obiceiurile și credințele privitoare la naștere sînt, cu toate acestea, destul de bine reprezentate. Amintim, între ele, cunoscutele interdicții la care este supusă femeia trecută „în altă stare“ (să nu se uite „la oameni schilozi și pocii“, să nu lovească cu piciorul „un cîne, pisică sau alt animal păros“, să nu fure, aceste acțiuni răsfrîngîndu-se negativ asupra fătului: va fi schilod, va avea păr pe picior sau va fi furător (p. 1); ușurarea sarcinii prin intermediul buruienilor de leac, culese

⁴¹ Trimiterile se fac la ms. 415, foarte bogat în asemenea materiale.

⁴² În legătură cu vrăjitoarele, relevăm amănuntul interesant că ele își pot transmite meșteșugul fiicelor sau nurilor lor, acestea avînd putere deplină numai după moartea bătrînelor (p. 23).

⁴³ AF-C, ms. 550.

în ziua crucii; determinarea sexului, încă înainte de naștere⁴⁴, al viitorului nou-născut; ușurarea nașterii prin despletirea părului; prevestirea viitorului copilului prin apariția ursitoarelor, care „vin la fereastra casei și ursăsc copilului viață bună sau rea, după împrejurări“ (p. 2—3).

Alte date interesante, și ele cunoscute, se referă la momentele de după nașterea copilului: înfășatul (întotdeauna „în cirpe curate albe“), botezul (dacă copilul este debil, moașa îl stropește cu aghiazmă, de teamă de a nu muri rebotezat — copiii născuți morți sau care mor nebotezați sînt considerați strigoi și „se îngroapă numai în șanțul din marginea cimitirului“ —, eventual i se dă și numele, ceea ce se poate face, însă, și mai târziu); îmbăiatul (întîia scaldă — numai aceasta însă cu obligativitate — se face cu apă neîncepută și este aruncată, apoi, „la rădăcina unui pom, la un stîlp sau lingă un zid“) și alăptatul copilului, cu precizarea că mama copilului își poate pierde laptele, în caz că se apropie „de una stearpă“, „de o altă femeie care alăptează, ba și de un bărbat“. Reciștigarea laptelui se face numai „dacă vine ființa de care s-a prins și-și mulge țîța asupra noului născut“. Tot în legătură cu laptele de mamă sînt semnalate și două „rețete“ de medicină empirică: „Laptele femeii este bun de leac. Și anume: e bun de durere de ochi. Dacă ți se înroșesc ochii, mulge-ți lapte femeiesc în ei și te vindeci. Tot cu lapte femeiesc se face aluătel, ce se pune pe vreun buboi ca să se spargă mai repede“ (p. 4—5).

Alte acțiuni, credințe și interdicții se referă la destinul noului născut (dacă sughe iute, va fi harnic; dacă sughe încet, va fi leneș, moale; „pentru ca un copil să fie bun plugar, i se dă să prindă mai întîi în mină un obiect de plug; ca să fie cărturar, i se dă mai întîi să prindă carte. Fetei i se dau lucruri femeiești“, la tăierea și păstrarea, pînă la șapte ani a ombilicului, cînd „se dă copilului să-l arunce undeva într-un tirg sau altă adunătură de oameni“, la leagăn (făcut „din orice lemn“) și legănat (credința că „nu e bine să legeni leagănul gol, căci atunci moare copilul“ este prezentă și aici), la apărarea copilului în contra duhurilor rele prin legarea „în leagăn, pe deasupra perinei ce-l acopere, cu o ață sau baier“, la bolile copilului (în special la aceea denumită chelevin), la curățirea, după șase săptămîni, a lăuzei, timp în care „nu-i este permis să iasă afară“ (p. 6) etc.

În legătură cu botezul, mai importante sînt informațiile despre alegerea numelui și desemnarea nașilor. Numele noului născut „se alege mai întîi în familie“, uneori, „înainte de naștere chiar“, și coincide, în

⁴⁴ Procedeu, de altfel cunoscut, este următorul: „După ce termină pînza de țesut, se taie firele din război jos, se scot afară cei doi fușei cari avea menirea a despărți firele în două părți spre a face rostul. După-aceasta, se leagă acești fușei cu o ață și careva se suie din casă călare pe ei, dar cu ochii închiși. Iese apoi afară în curte, tot cu ochii închiși, și, după ce se oprește, îi deschide. Dacă zărește vreun om, cîine, cocoș sau altă viețuitoare de sex bărbătesc mai întîi, atunci femeia gravidă la care s-a gîndit va naște un băiat. Dacă a zărit mai întîi vreo viețuitoare femeiască, atunci va naște o fată“. (*Ibidem*, p. 2).

cazul primului născut, cu cel al mamei sau al tatălui, după împrejurări. Celorlalți li se dă „numele bunicului sau al bunicii, sau, alteori, numele unui unchi sau mătușă“. În fine, se mai ține cont de data nașterii, copilului născut „în apropierea sau chiar ziua de sărbătoare a unui sfânt“ dându-i-se numele sfântului respectiv: Ioan, dacă nașterea a avut loc în apropierea Bobotezei, Florian sau Florica, în preajma Floriilor, Gheorghe, în jurul zilei de Sf. Gheorghe etc. În caz că noul născut a avut frați care au decedat, „atunci părinții au grijă ca să nu-l boteze, adică să nu-i pună nume ca acelaia ce a murit, căci se crede că va muri și acesta“ (p. 8—9).

Nașii copilului sînt, de obicei, cei care i-au cunoscut pe părinți. Alteori, însă, nașa poate fi și o altă femeie, caz în care aceasta „devine cumătră și astfel se agrăiesc între ele nașa și cu mama copilului“. Și-ntr-un caz, și-n celălalt, nașa are anumite obligații: să cumpere scufița („crușmuța“ sau „cepsuța“), să cerceteze zilnic copilul și bolnava, aducîndu-i acesteia mincare. La rîndul lor, nașii și finii sînt în legătură de rudenie, cercețindu-se și ajutîndu-se la nevoie, îndatoririle nașilor încheindu-se numai după ce copilul devine major, „de obicei de la 18 ani trecuți“. De menționat și un amănunt mai rar întîlnit în legătură cu „femeia care vrea să fie nașă“: cînd botează întîia oară un copil, acesta e bine să fie băiat, nu fată, potrivit credinței că băieții „aduc totdeauna noroc“ (p. 8—11).

Prezentă, în toate caietele, mai ales sub forma legendelor, a întîmplărilor și povestirilor superstițioase care însoțesc o parte din credințele relevate, literatura populară apare, sub o formă mai compactă, numai în manuscrisele 451 și 550, cele mai reprezentative sub acest aspect. În totalitatea lui, materialul de literatură populară are un profil variat, acoperind aproape toate genurile și speciile folclorului românesc.

Poezia obiceiurilor calendaristice este reprezentată prin 17 colinde, „diferite urări de Crăciun“, în număr de 11, și un cîntec de stea⁴⁵.

Din poezia obiceiurilor din viața omului, culegătorul înserează o *Chemare la nuntă*, rostită de acei „(4—6) feciori numiți velfei, cari umblă prin sat, chemînd oamenii la nuntă“⁴⁶.

Balada este și ea prezentă, din păcate numai prin două texte, fără însă a se menționa că aparțin acestei categorii. Este vorba despre *Cîntecul lui Vălean* și de o variantă a *Brumărelului*, cunoscutul cîntec lirico-epic, amîndouă fiind trecute între citecele propriu-zise⁴⁷.

Lirica, în schimb, cunoaște o mai bună reprezentare comparativ cu celelalte specii poetice: cîntecul propriu-zis prin 13 texte, iar strigătura prin altele 30. Dacă adăugăm și cele două variante din *Cîntecul mla-iului*, trecut, de asemenea, între cîntecele lirice, dar care este întîlnit, în zonă, și cu funcție de colind, rezultă un total de 45 de texte⁴⁸.

⁴⁵ AF-C, ms. 451, (p. 17—23) și 550 (p. 24—42).

⁴⁶ AF-C, ms. 451, p. 30.

⁴⁷ AF-C, ms. 451, p. 28, 30.

⁴⁸ AF-C, ms. 451, (p. 24—29) și 550 (p. 18—23).

Manuscrisele mai cuprind un descîntec de deochi (cu menționarea amănunțită a acțiunilor însoțitoare)⁴⁹, trei cîntece de leagăn⁵⁰, numeroase cîntece și jocuri din folclorul copiilor⁵¹, 22 de ghicitori⁵², cîteva proverbe și zicători, risipite de-a lungul întregului material⁵³.

Bine este reprezentat și capitolul de proză populară, în special prin destul de numeroasele legende, întîmplări și povestiri superstițioase. Apare, însă, și o snoavă, așa încît doar lipsa basmului se face resimțită în caietele lui Traian Cionfi. De cules, știm, însă, că l-a cules, ba chiar l-a publicat, cum este cazul amintitului *Pipăruș Petruș*. Dintre legende amintim, mai întîi, legenda etiologică, cu caracter religios, despre păianjen. Acesta „e urit de popor pentru că se spune că s-a prins cu Maica Domnului care din ei va putea toarce fir mai subțire și care va putea țese pînză mai subțire. Păianjenul, întrecînd pe Maica Domnului, ea l-a blestemat, și de atunci el se ascunde prin locuri dosnice, căci cine omoară un păianjen, i se iartă șapte păcate”⁵⁴.

Mai interesante sînt, însă, legendele demonologice: despre Marțolea (care a fiert, pînă dimineața la cîntatul cocoșilor, hainele spălate într-o marți seara, de o femeie care nu a respectat interdicția de a nu lucra în această zi⁵⁵); despre strigoi (stăpîna-strigoaie din comuna Beltiug, „care-l purta pe ostoroș noaptea”, pînă ce acesta într-atîta slăbise, „încît nu era pe el numai piele și oase”⁵⁶; despre comori (păcurarul din hotarul Unimătului, căruia i s-au arătat, în noaptea de Sf. Gheorghe, „două fete care tot jucau împrejurul lui”, acestea dezvăluindu-i că „acoale unde-i culcat el este o căldare cu bani” și, prin urmare, „să aducă un berbec, să-l omoare și să stoarcă sîngele peste locul acela, da numa dac-a săpa un jumătate de metru”, ceea ce a și făcut și „hăpt (tocmai) că a găsit căldarea”⁵⁷; despre pricolici (cunoscutul „caz”, mereu localizat de povestitori, al omului care, lucrînd la fin împreună cu soția lui, se preschimbă în lup, dar e descoperit de aceasta că este pricolici: „era sinjos în gură și pă dinți și o știut că el o fost”⁵⁸); despre vrăjitoare (este relatat cazul unei vrăjitoare din Hurez, care, trebuind să ducă, la o adunare de noapte, un cap de om, se transformă într-o „scroafă mare cît o namilă și vrea ca să minînce pruncu” propriului fecior. Este împiedecată de acesta, spre bucuria bătrînei, care „s-o făcut iară muiere”: „Oa, țucu-te pruncu mne, bine că m-ai scăpat”⁵⁹); despre „zgrîmîntăș” (adică despre „oameni cari pot face ploaie”. Unul din ei a venit, „mai an”, la Hurez și a

⁴⁹ AF-C, ms. 415, p. 28—30.

⁵⁰ AF-C, ms. 550, p. 11—12.

⁵¹ Cf., în special, ms. 362 (p. 9—12) și 550 (p. 13—16).

⁵² AF-C, ms. 451, p. 31—32.

⁵³ Cf., în special, ms. 316, pass.

⁵⁴ AF-C, ms. 316, p. 27.

⁵⁵ AF-C, ms. 415, p. 6.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 11—12.

⁵⁷ *Ibidem*, p. 18—19.

⁵⁸ *Ibidem*, p. 20—21.

⁵⁹ *Ibidem*, p. 23—24.

cerut mîncare de la Bodoroaie, „că apoi le-a arăta că el şti face să ploaie“, ceea ce s-a şi întîmplat „păstă on pic dă vreme“, cînd „o turnat o ploaie mare că ba şi mai vezi“⁶⁰; despre sluga strigoaiei (care a încurcat formula de luare a laptelui, astfel că „vaca Groştioroaii atîta lapte a avut, încît a crăpat“⁶¹). Tot aici menţionăm şi legenda, cu caracter de snoavă, despre un şvab care l-a păcălit pe drac, amînînd să-l însoţească „pînă ce mi-oi găta horea (cîntarea)“, mereu prelungită cu lai-lai-uri, astfel încît, în zorii zilei, era „tot la întorcătura horii“. Înciudat, dracul „o luat căpăstru şi împiedecătoarea calului şi l-o lovit pe cal peste picior şi o fugit. Iară locul unde l-a lovit să cunoaşte şi astăzi pe piciorul calului şi acela-i pecetu dracului“⁶².

Singura legendă istorică îl are ca erou pe Pinteia Viteazu, „care a fost năzdravăn şi de el nu s-o legat glonţu de puşcă“. Înainte de a fi ucis prin trădarea „drăguţei“, căreia i-a împărtăşit taina puterii lui, Pinteia ar fi băgat „toporu“, într-o piatră şi o zis: „Cînd a ieşi toporu d-aci afară, atunci oi învie“. A fost îngropat în Oluşe — „o vâlcea în pădurea comunei“ —, alături de „fintîna Pintii“, nu departe de peştera lui Pinteia, unde se găsesc bani mulţi, dar nimeni nu-i poate lua, „căci num-odată se deschide peştera în an, în noaptea de joi mare şi atunci numai un ceas“, cine se încumetă să intre fiind expus la pericolul „să se închidă peştera pe el şi pînă la anul poate muri“⁶³.

Numeroase sînt, în manuscrisele lui Traian Cionfi, întîmplările şi povestirile superstiţioase. Excelentul informator Vireag Ioan povesteşte cum, pe cînd avea vreo 24 de ani şi era slugă la preotul din Jidani (Sătmărel), călătorea cu carul spre Hurez. Boii i s-au oprit, la un moment dat, de teama unui arici, care nu era altcineva decît necuratul însuşi⁶⁴.

Boalog Teodor, cel de al doilea bun informator al lui Train Cionfi, „spune şi se leagă tare că într-o noapte a auzit, în şura Brendeloaii, cîntînd ca şi cum ar cînta o bandă. El era în drum cu încă doi tovarăşi, dar s-au temut să meargă acolo, căci erau duhurile necurate care-şi petreceau acolo în şură“⁶⁵.

O şură similară apare în povestirea superstiţioasă relatată de acelaşi Vireag Ioan, care pretinde că „în şura Groştioroaii adeseori vin duhurile şi tot bontănesc hurdaule (butoaiele), că se joacă cu ele“⁶⁶.

Tot Vireag Ioan relatează încă două asemenea povestiri superstiţioase. Cea dintîi povesteşte cum un păgubaş din Hurez, care „o cetit afurisănia pă el (pe hoţ-n.n.) ca şi-i aducă banii înapoi, iară dacă nu, şi moară. Cînd a fost a şaptea zi, o vinit şi i-o dat banii şi o zis că să nu mai cetească altu. Că d-o vut mai ceti, o vut muri“⁶⁷.

⁶⁰ *Ibidem*, p. 26.

⁶¹ *Ibidem*, p. 26—27.

⁶² *Ibidem*, p. 12—13.

⁶³ *Ibidem*, p. 31—32.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 9—10.

⁶⁵ *Ibidem*, p. 13—14.

⁶⁶ *Ibidem*, p. 13.

⁶⁷ *Ibidem*, p. 30.

Cea de a doua se referă la însăși moartea tatălui lui Vireag Ioan, care „n-a murit de moarte curată, ci a fost omorît de o femeie din sat care era strigoaie și el a spus-o și altora”: „Tata era baocâr (strajă) de noapte. Trecînd într-o seară printre pivnițe, s-a întîlnit cu o femeie toată goală. Ş-atunci o întrebă: Ce faci tu aice, Floare? Iar ea n-a zis nimic. În ceea zî, tata s-a dus la săpat de vie. Acolo erau mai mulți, între cari oameni ce mai trăiesc și astăzi. La prînz, tata o început a povesti ce i s-o întîmplat sara și pă cine o văzut. De ci'ce-o gătat mîncare, i s-o făcut rău. L-o dus acasă și pă sară o fost mort. Femeia aceea l-o omorît, că o fost strigoaie”⁶⁸.

De interdicția magică de a nu se lucra în „marțea dintre tunuri” se leagă povestirea despre „o bătrînă care a lucrat, în această marți a fiert haine, apoi chiar în aceea zi i-a trăznit casa de a ars cu totul, iar ea a murit”⁶⁹.

Cele din urmă narațiuni la care ne referim sînt: o „pățanie” și o snoavă. Pățania relatează cazul feciorului care, mergînd, pentru un zlot bun, să împlinte, la miezul nopții, un cuțit în ușa bisericii, „a crăpat inima în el de frică și a murit pe loc”⁷⁰.

Snoava îl are de erou pe un român care, întorcînd vizita prietenului său sas, se hotărăște a rămîne la acesta „pînă cînd oi auzi horea mea”, care se dovedește, în final, a nu fi altceva decît „cîntecul de primăvară al ciocîrliei și scîrțitul roților de la teleagă”⁷¹.

Cuprinzînd un bogat și valoros material folcloric, colecția lui Traian Cionfi, din care nu lipsesc numeroasele obiceiuri calendaristice și ale vieții de familie, credințele, superstițiile, practicile magice, datele de medicină și meteorologie populară, precum și numeroasele texte de literatură populară (colinde, orații, balade, cîntece, strigături, ghicitori, legende, povestiri și întîmplări superstițioase etc.), prezintă astăzi o importanță deosebită. Fiind singura întocmită, pe atunci, în zonă, această culegere constituie un permanent punct de referință pentru cercetătorul folclorului din Codrul sătmărean, remarcîndu-se prin calitatea și autenticitatea materialului, redat adeseori prin înseși cuvintele informatorilor. Mai mult decît atît: fiind publicată, parțial, în revista „Școala noastră” din 1933—1934⁷², această culegere a făcut, încă de atunci, o bună propagandă folclorului românesc din zona Codru. Actualmente, colecția lui Traian Cionfi, învățătorul harnic și conștiincios, căruia Ion Mușlea îi dăruia, în semn de apreciere, „Anuarul Arhivei de folclor”⁷³, ar putea constitui un prețios punct de plecare în cercetarea mai aprofundată a zonei.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 35.

⁶⁹ AF-C, ms. 451, p. 3.

⁷⁰ *Ibidem*, p. 16.

⁷¹ AF-C, ms. 362, p. 13—14.

⁷² Cf. *Din activitatea mea de folclorist*, p. 6, 8—14.

⁷³ Cf. I. Mușlea, *Raport anual (1932)*, în „Anuarul Arhivei de folclor”, II (1933), p. 247.